

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 9(43) 2024

УДК 616.89-008.441.3-053.6:613.25:355.48

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9\(43\)-844-851](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9(43)-844-851)

Огоренко Вікторія Вікторівна доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри психіатрії, наркології і медичної психології, Дніпровський державний медичний університет, вул. В.Вернадського, 9, м. Дніпро, 49055, <https://orcid.org/0000-0003-0549-4292>

Шорніков Андрій Володимирович доктор філософії, асистент кафедри психіатрії, наркології і медичної психології, Дніпровський державний медичний університет, вул. В.Вернадського, 9, м. Дніпро, 49055, <https://orcid.org/0000-0001-8196-9128>

Крючихін Тихон Акімович учень КЗО «Науковий медичний ліцей “Дніпро” ДОР», вул. Севастопольська, 17, корп. 4, м. Дніпро, 49005

ХАРЧОВА ПОВЕДІНКА І ОБРАЗ ТІЛА ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Проблема впливу стресу на психічний стан людей стала особливо актуальною в сучасному світі, зокрема в умовах воєнного стану. Різні розлади харчової поведінки, зокрема компульсивне переїдання, можуть стати одним із проявів стресу і розладів настрою у підлітків. Негативні наслідки компульсивного переїдання можуть проявлятися у уникненні соціальних контактів, постійній емоційній напрузі та погіршенні психічного благополуччя, що впливає на якість життя підлітків і підвищує ризик розвитку інших психічних станів. Метою цього дослідження було оцінити поширеність тривоги, депресії та компульсивного переїдання серед школярів під час воєнного стану. Дослідження проводилося за допомогою онлайн-анкети серед учнів загальноосвітніх шкіл міста Дніпро віком від 13 до 17 років. В опитуванні взяли участь 77 осіб (24 хлопці та 53 дівчини). Симптоми тривожних розладів оцінювались за шкалою генералізованого тривожного розладу (GAD-2), депресивні стани — за шкалою PHQ-2, а компульсивне переїдання — за шкалою BES. Для оцінки задоволеності образом власного тіла використовувався спеціальний опитувальник, який дозволяє визначити ступінь незадоволеності зовнішністю. Встановлено, що медіанний вік опитаних становив 14 років, середня вага — 53,5 кг, середній зріст — 167 см. 39% опитаних вказали на наявність епізодів переїдання, з яких 13% мали чотири або більше епізодів на тиждень. Поширеність компульсивного переїдання за шкалою BES становила 10,4%, тривожні розлади були виявлені у 29,9% респондентів, а депресія — у 32,5%. 16,9% школярів мали одночасно

симптоми тривоги та депресії. Незадоволеність своїм тілом виявили 28,6% учасників, без відмінностей за статтю. Було встановлено помірний зв'язок між незадоволеністю образом власного тіла, епізодами компульсивного переїдання, тривогою та депресією. Компульсивне переїдання показало помірний зв'язок із тривожними станами, але не з депресією.

Ключові слова: тривога, депресія, компульсивне переїдання, харчова поведінка, підлітки, воєнний стан

Ogorenko Viktoriya Viktorivna Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department of Psychiatry, Narcology and Medical Psychology, Dnipro State Medical University, 9 Volodymyra Vernadskyi St., Dnipro, 49044, <https://orcid.org/0000-0003-0549-4292>

Shornikov Andrii Volodymyrovych Doctor of Philosophy, Assistant Professor of the Department of Psychiatry, Narcology and Medical Psychology, Dnipro State Medical University, 9 Volodymyra Vernadskyi St., Dnipro, 49044, <https://orcid.org/0000-0001-8196-9128>

Kryuchin Tikhon Akimovich student of KZO "Scientific Medical Lyceum "Dnipro" DOR", 17 Sevastopolska St., Dnipro, 49005,

EATING BEHAVIOR AND BODY IMAGE OF ADOLESCENTS DURING MARTIAL LAW

Abstract. The impact of stress on mental health has become particularly relevant in today's world, especially under martial law conditions. Various eating disorders, particularly compulsive overeating, can manifest as a response to stress and mood disorders in teenagers. The negative consequences of compulsive overeating may include avoidance of social contact, constant emotional tension, and deterioration of mental well-being. These factors affect the quality of life in adolescents and increase the risk of developing other mental health conditions. This study aimed to assess the prevalence of anxiety, depression, and compulsive overeating among school children during martial law. The study was conducted using an online questionnaire among secondary school students in Dnipro, aged 13 to 17. A total of 77 students (24 boys and 53 girls) participated in the survey. Symptoms of anxiety disorders were assessed using the Generalized Anxiety Disorder (GAD-2) scale, the PHQ-2 scale measured depressive symptoms, and compulsive overeating was evaluated using the BES scale. A special questionnaire was used to assess satisfaction with body image and determine the degree of dissatisfaction with appearance. It was found that the median age of the respondents was 14 years, with an average weight of 53.5 kg and an average height of 167 cm. Among the respondents, 39% reported experiencing binge eating episodes, with

13% having four or more episodes per week. The prevalence of compulsive overeating, according to the BES scale, was 10.4%. Anxiety disorders were identified in 29.9% of respondents, while 32.5% exhibited symptoms of depression. Furthermore, 16.9% of the students displayed symptoms of both anxiety and depression simultaneously. Dissatisfaction with body image was reported by 28.6% of participants, with no significant differences between genders. A moderate relationship was found between dissatisfaction with body image, episodes of compulsive overeating, anxiety, and depression. Compulsive overeating showed a moderate association with anxiety but not with depression.

Keywords: anxiety, depression, binge eating, eating behavior, teenagers, martial law

Постановка проблеми. Сучасний світ неможливий без впливу стресу на психіку всіх людей. Особливу значущість це набуває під час воєнного стану, оскільки на все населення країни одночасно впливають багато факторів, які можуть бути причиною виникнення стресу, таких як надмірне фізичне, фізіологічне, емоційне навантаження, монотонність в повсякденній діяльності, переломні етапи життя, соціальні та соціально-психологічні фактори, а також невизначеність майбутнього та порушення емоційного стану [1]. Було встановлено, в перші тижні воєнного стану що поширеність тривоги складала 75% , а поширеність депресії – 76,4% [2]. Особливо гостро це сприймається на тлі вікових криз, особливо у підлітковому віці. Одним з можливих варіантів негативного впливу стресу та розладів настрою у підлітків є виникнення різних розладів харчової поведінки [3]. Виявлено, що наявність депресії у здобувачів вищої освіти збільшує шанси компульсивного переїдання в 7,3 рази [4]. За даними дослідження М.М. Boggiano, поширеність симптомів компульсивного переїдання серед студентів коледжів при відсутності потужних стресових факторів (війна, пандемія) становила 13% помірною та 3% важкого ступеня [5]. Відповідно до дослідження Stice et al., пік початку захворювання на компульсивного переїдання припадає на вік від 18 до 20 років, що зазвичай припадає на студентський вік [6]. Уникнення соціальних ситуацій та постійна емоційна напруга, що супроводжує компульсивне переїдання, може впливати на психічне благополуччя, погіршуючи якість життя та підвищуючи ризик розвитку різних психічних станів [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика харчової поведінки, зокрема у осіб молодого віку – учнівської та студентської молоді, висвітлюються такими українськими ученими Л.М.Юр'єва, В.В.Огоренко, В.О.Кокашинський, А.В.Кульчицька, Т.В.Федотова. Однак залишаються не в повному обсязі досліджені особливості порушень харчової поведінки під час воєнного стану, а також вплив на її формування наявних тривоги і депресії.

Метою статті було оцінити поширеність тривоги, депресії та компульсивного переїдання у учнів загальноосвітніх шкіл під час воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. За допомогою онлайн-анкети, побудованої на платформі Google Forms було опитано 77 учнів загальноосвітніх шкіл (24 особи чоловічої та 53 – жіночої статі) м. Дніпро віком від 13 до 17 років, які самостійно заповнили анкету. Критеріїв виключення не було. Симптоми тривоги оцінювались з використанням української версії Шкали генералізованого тривожного розладу (GAD-2) [8]. Позитивний результат скринінгу на тривожність - це граничне значення 3 або більше балів. Симптоми депресії оцінювались з використанням української версії Опитувальника про стан здоров'я (PHQ-2). Позитивний результат скринінгу на тривожність - це граничне значення 3 або більше балів [9]. Наявність компульсивного переїдання (КП) визначали за шкалою BES [10]. Для оцінки задоволеності образом власного тіла використовували «Опитувальник образу власного тіла (ООВТ)», який надає можливість оцінки ступеня незадоволеності зовнішністю як складового компонента образу тіла, що дозволяє використовувати його як скринінговий інструмент у популяційних дослідженнях.

Медіанний вік опитаних склав 14 [14;16] років. Медіанна вага склала 53,5 [48; 58] кг. Медіанний зріст опитаних був 167 [160; 173] см. Медіанний індекс маси тіла (ІМТ) склав 19,0 [17,7; 20,4] кг/м², при цьому мінімальний ІМТ склав 14,3 кг/м², а максимальний – 30,6 кг/м². Була виявлена більша медіанна вага осіб чоловічої статі, що є варіантом норми. Проте аналізуючи розподіл ІМТ в залежності від статі ми бачимо, що рівень ІМТ достовірно вищий у осіб чоловічої статі (рис. 1).

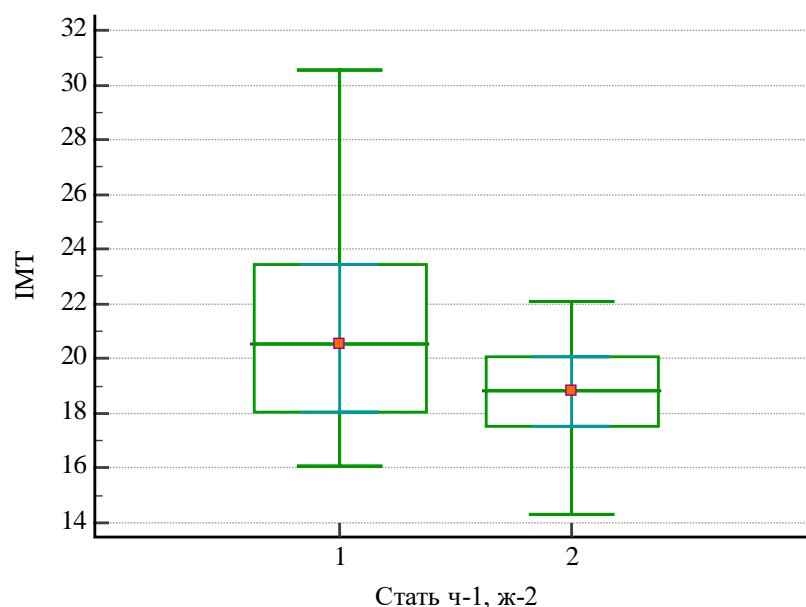

Рис. 1. Розподіл ІМТ залежно від статі опитаних

При оцінці кількості епізодів переїдання (рис. 2) методом самооцінки епізодів, звертає на себе увагу, що 39% опитаних мали такі епізоди, що опосе-

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 9(43) 2024

редковано свідчить про наявність епізодів тривоги. При цьому лише 13% опитаних мали 4 і більше епізодів на тиждень.

Оцініть кількість епізодів переїдання
77 відповідей

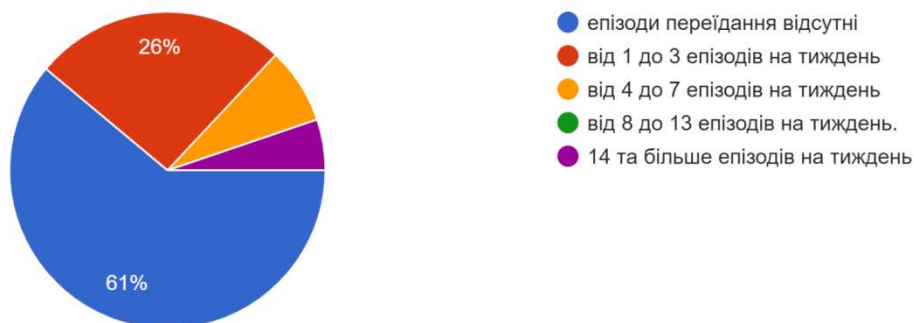

Рис. 2. Кількість епізодів переїдання

Оцінюючи наявність КП за шкалою BES, отримано наступні данні: лише 10,4% (8/77) опитаних мають ознаки КП, причому 1,3 (1/77) – середнього ступеня, а 9,1% (7/88) – важкого.

Аналізуючи отримані результати щодо тривоги та депресії, зазначимо, що 29,9% опитаних мали тривогу за опитувальником GAD-2, 32,5% мали ознаки депресії за опитувальником PHQ-2, а 16,9% мали одночасно ознаки обох станів (рис. 3).

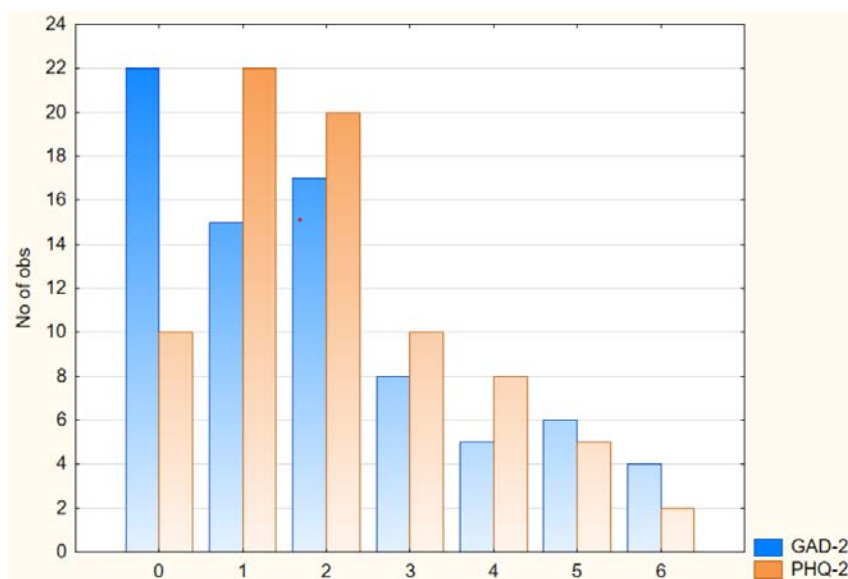

Рис. 3. Зв'язок між показниками тривоги за GAD-2 та депресії за PHQ-2

За методикою «Опитувальник образу власного тіла» виявлено, що 28,6% опитаних незадоволені своїм тілом, без відмінності по статі опитаних.

Аналізуючи взаємозв'язки між отриманими результатами було оцінено асоціацію між наявністю ознак, результати якої наведені у табл. 1.

Таблиця 1.

Коефіцієнти асоціації між окремими показниками (ϕ)

	ІМТ	ООВТ	КП	Тривога	депресія
ІМТ	1,0	0,02	0,15	-0,06	-0,06
ООВТ	0,02	1,0	0,44*	0,47*	0,36*
КП	0,15	0,44*	1,0	0,34*	0,22
Тривога	-0,06	0,47*	0,34*	1,0	0,34*
Депресія	-0,06	0,36*	0,22	0,34*	1,0

Примітка. * - достовірні коефіцієнти асоціації

Виявлено, що незадоволеність образом власного тіла пов'язана з епізодами КП, наявністю тривоги та депресії. При цьому КП помірно пов'язано з наявністю тривоги, але не депресії. Також виявлений зв'язок між наявністю тривоги та депресії у опитаних. Також встановлено, що ІМТ, а відповідно і вага, не мають достовірних асоціацій з тривогою, депресією та компульсивним переїданням

Висновки. Під час військового конфлікту поширеність компульсивного переїдання серед школярів становить 10,4% за результатами шкали BES, при цьому не спостерігається суттєвих відмінностей за статтю. Тривожність, оцінена за шкалою GAD-2, виявлена у 29,9% респондентів, а депресивні стани, виміряні за шкалою PHQ-9, спостерігалися у 32,5% опитаних. Серед підлітків 16,9% одночасно мали ознаки як тривоги, так і депресії. Незадоволеність власним тілом зафіксовано у 28,6% учасників дослідження, незалежно від статі. Незадоволеність образом тіла показує помірний зв'язок із епізодами компульсивного переїдання, а також з тривожними та депресивними станами. Варто відзначити, що компульсивне переїдання має помірний зв'язок із тривожними розладами, проте не виявляє істотного зв'язку з депресією.

Література:

1. *Психолого-психіатричні наслідки воєнного часу.* / за ред. В. В. Огоренко. Дніпро: 2023. 312с.
2. Юр'єва Л.М., Вишніченко С.І., Шорніков А.В. Аналіз феноменів тривоги та депресії у перші тижні війни: гендерно-вікові аспекти. *Психосоматична медицина та загальна практика.* 2022. Т.7, №1. С. e0701351.
3. *Ожиріння та розлади харчової поведінки: діагностика, профілактика і терапія:* / за ред. Л. М. Юр'єва, О. Є. Абатуров. Львів: Магнолія, 2021. 268с.
4. Зв'язок компульсивного переїдання тривоги та депресії у студентів медиків під час військового конфлікту / Л. М. Юр'єва та ін. *Психосоматична медицина та загальна практика.* 2022. Т.7, №1. С. 1–7.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 9(43) 2024

5. Eating tasty food to cope. Longitudinal association with BMI. / M.M. Boggiano et al. *Appetite*. 2015. Vol. 87. С. 365–370.

6. Stice, E., Marti, C. N., Rohde, P. Prevalence, incidence, impairment, and course of the proposed DSM-5 eating disorder diagnoses in an 8-year prospective community study of young women. *Journal of Abnormal Psychology*. 2013. Vol. 122, No. 2. С. 445–457.

7. Зв'язок компульсивного переїдання з тривогою та депресією у студентів технічного ЗВО під час війни. / В.В. Огоренко та ін. *Вісник морської медицини*. 2022. № 3. С. 54–60.

8. Using Generalized Anxiety Disorder-2 (GAD-2) and GAD-7 in a Primary Care Setting./ A. Sapra et al. *Cureus*. Vol. 12, No. 5. С. e8224.

9. МОЗ. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги депресія (легкий, помірний, тяжкий депресивні епізоди без соматичного синдрому або з соматичним синдромом, рекурентний депресивний розлад, дистимія) / МОЗ України, 2014.

10. Валідація української версії шкали компульсивного переїдання. / Л. М. Юр'єва та ін. *Український вісник психоневрології*. 2022. Т.30, №2. С. 68–73.

References:

1. Ogorenko, V. V., Yurieva, L. M., Nikolenko, A. Ye., Nosov, S. H., Shusterman, T. Y., Likholetov, Ye. O. et al. (2023). *Psykhologo-psykhiatrychni naslidky voiennoho chasu [Psychological and psychiatric consequences of wartime]* (V. V. Ogorenko, ed.). Dnipro, Ukraine: Lira [in Ukrainian]

2. Yurieva, L., Vyshnichenko, S., & Shornikov, A. (2022). Analiz fenomeniv tryvohy ta depresii u pershi tyzhni viiny: Henderno-vikovi aspekty [Analysis of anxiety and depression phenomena in the first weeks of the war: gender and age aspects]. *Psykhosomatychna medytsyna ta zahalna praktyka - Psychosomatic Medicine and General Practice*, 7(1). <https://doi.org/10.26766/pmgrp.v7i1.351> [in Ukrainian]

3. Yurieva, L. M., & Abaturov, O. Ye. (Eds.). (2021). *Ozhyrinnia ta rozlady kharchovoi povedinky: Diahnostyka, profilaktyka i terapiia [Obesity and eating disorders: Diagnosis, prevention and therapy]*. Lviv, Ukraine: Mahnoliia. [in Ukrainian]

4. Yurieva, L. M., Ogorenko, V. V., Shornikov, A. V., & Kokashynskyi, V. O. (2022). Zv'язok kompulsyvnoho pereidannia tryvohy ta depresii u studentiv medykiv pid chas viiskovoho konfliktu [Relationships between binge eating disorder, anxiety and depression in medical students during military conflict]. *Psykhosomatychna medytsyna ta zahalna praktyka - Psychosomatic Medicine and General Practice*, 7(1), e0701355. <https://doi.org/10.26766/pmgrp.v7i1.355> [in Ukrainian]

5. Boggiano, M. M., Wenger, L. E., Turan, B., Tatum, M. M., Morgan, P. R., & Sylvester, M. D. (2015). Eating tasty food to cope. Longitudinal association with BMI. *Appetite*, 87, 365–370. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2015.01.008>

6. Stice, E., Marti, C. N., & Rohde, P. (2013). Prevalence, incidence, impairment, and course of the proposed DSM-5 eating disorder diagnoses in an 8-year prospective community study of young women. *Journal of Abnormal Psychology*, 122(2), 445–457. <https://doi.org/10.1037/a0030679>

7. Ogorenko, V. V., Yurieva, L. M., Shornikov, A. V., Kokashynskyi, V. O., & Karpova, T. P. (2022). Zv'язok kompulsyvnoho pereidannia z tryvohoiu ta depresiieiu u studentiv tekhnichnoho ZVO pid chas viiny [The relationship of compulsive overeating with anxiety and depression in technical high school students during the war]. *Visnyk Morskoj Medytsyny - Journal Of Marine Medicine*, (3), 54–60. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7317913> [in Ukrainian]

8. Sapra, A., Bhandari, P., Sharma, S., Chanpura, T., & Lopp, L. (n.d.). Using Generalized Anxiety Disorder-2 (GAD-2) and GAD-7 in a Primary Care Setting. *Cureus*, 12(5), e8224. <https://doi.org/10.7759/cureus.8224>

9. *Unifikovanyi klinichni protokoli pervynnoi, vtorynnoi (spetsializovanoi) ta tretynnoi (vysokospetsializovanoi) medychnoi dopomohy depresii (lehkyi, pomirnyi, tiazhkyi depresyvni epizody bez somatychnoho syndromu abo z somatychnym syndromom, rekurentnyi depresyvnyi rozlad, dystymia) [Unified clinical protocol of primary, secondary (specialized) and tertiary (highly specialized) medical care for depression (mild, moderate, severe depressive episodes without somatic syndrome or with somatic syndrome, recurrent depressive disorder, dysthymia)].* (2014). Kyiv, Ministry of Health of Ukraine. https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_1003_ykpm_d_depresiya.pdf [in Ukrainian]

10. Yurieva, L. M., Ogorenko, V. V., Shornikov, A. V., & Kokashynskiy, V. O. (2022). Validatsiia ukrainskoi versii shkaly kompulsyvnoho pereidannia [Validation of the ukrainian version of Binge Eating Scale]. *Ukrainskyi visnyk psyhonevrolohii - Ukrainian Herald of Psychoneurology*, 30(2), 68–73. <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V30-is2-2022-11> [in Ukrainian]